

TRADYCJA I POSTĘP W NOWELIZACJI PRAWA PRYWATNEGO MIĘDZYNARODOWEGO

Mariusz Piotr Wójcik

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Streszczenie. W ramach prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w 2005 r. przyjęto projekt nowej ustawy Prawo Prywatne Międzynarodowe, zmodyfikowany w 2006 r. Celem artykułu jest wskazanie zakresu, w jakim projekt nowej ustawy opiera się na dotychczasowej tradycji (prawo prywatne międzynarodowe z 1926 r. i 1965 r.). W jakim zaś wprowadza nowatorskie rozwiązania. Projekt przewiduje daleko idące zmiany w stosunku do obecnie obowiązującej ustawy z 12 listopada 1965 r., jak m.in. wprowadzenie instytucji przepisów koniecznego zastosowania czy też rozszerzenie zakresu autonomii woli stron. Zachowano jednakże wiele rozwiązań zakorzenionych w tradycji polskiej nauki prawa prywatnego międzynarodowego, na przykład wyznaczanie właściwości prawa na podstawie łącznika obywatelstwa. Tym samym utrzymano niezbędną równowagę między postępem a tradycją.

Słowa kluczowe: prawo prywatne międzynarodowe, prawo właściwe, nowelizacja, przepisy koniecznego zastosowania, autonomia woli stron

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie zakresu, w jakim projekt nowej ustawy prawo prywatne międzynarodowe opiera się na dotychczasowej tradycji, w jakim zaś wprowadza nowatorskie rozwiązania, stanowiące przejaw postępu w tej materii. Tym samym przedmiotem porównania staną się przede wszystkim regulacje obecnie obowiązującej ustawy z dnia 12 listopada 1965 r. prawo prywatne międzynarodowe¹ i projektu nowej ustawy. Niezbędne jest również nawiązanie do poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (prawo prywatne międzynarodowe)², jako że dotychczasowe rozwiązania pozostają w ścisłym związku z ustawą poprzednio obowiązującą. Tym samym możliwe będzie dokonanie analizy ewolucji regulacji prawa prywatnego międzynarodowego w Polsce.

Prace nad ustawą o prawie prywatnym międzynarodowym rozpoczęto już w listopadzie 1919 r. w ramach sekcji prawa cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej. W 1920 r. miały miejsce trzy czytania projektów referenta profesora F. Zolla,

---

¹ Dz. U. nr 46, poz. 290 z późn. zm.; ustawa cytowana dalej jako p.p.m.

² Dz. U. nr 101, poz. 581.

z uwzględnieniem projektu koreferenta profesora M. Rostworowskiego. Następnie projekt został uchwalony przez wydział cywilny Komisji Kodyfikacyjnej i 9 czerwca 1921 r. przez Komisję Kodyfikacyjną. Rząd wniósł projekt ustawy do Sejmu w 1921 r. i ponownie w 1923 r., wraz z równocześnie opracowywanym projektem prawa prywatnego międzynarodowego³. W efekcie po uwzględnieniu poprawek Senatu ustawa została uchwalona 2 sierpnia 1926 r.

Prawo prywatne międzynarodowe z 1926 r. zgodnie z zamierzeniami jego twórców odwoływało się do koncepcji wyrażanych w europejskiej nauce prawa oraz do regulacji konwencji haskich i w pewnym zakresie do projektu austriackiego prawa prywatnego międzynarodowego⁴. Efektem była wysoka ocena ustawy wśród polskich i europejskich uczonych. Właśnie dlatego ustawę z 1926 r. można traktować jako znaczące osiągnięcie polskiej nauki i trwałe element tradycji polskiego prawa prywatnego międzynarodowego.

Ustawa dzieliła się na dziewięć działów, z których pierwszych osiem stanowiło część szczególną, w ostatnim zaś dziale zawarte były przepisy ogólne. Zakresy poszczególnych norm kolizyjnych sformułowano w sposób ogólny i syntetyczny. Podstawowym łącznikiem wyznaczającym prawo właściwe był łącznik obywatelstwa.

Poza regulacją kolizyjnoprawną do ustawy włączono również pojedyncze przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Dotyczyły one jurysdykcji krajowej dla spraw o uznanie za zaginionego, znikłego lub zmarłego (art. 4 ust. 1), spraw w zakresie pieczy prawnej (art. 24) i w ograniczonym zakresie dla spraw spadkowych (art. 33). Przepis art. 39 określał sposób ustalenia przez sąd treści właściwego prawa obcego.

W doktrynie powojennej pojawiły się poglądy o konieczności zmiany anachronicznych rozwiązań przede wszystkim w zakresie regulacji kolizyjnej prawa rodzinnego, takich jak m.in. uprzywilejowanie prawa ojca w stosunkach między rodzicami i dziećmi (m.in. art. 18 i art. 22) oraz prawa męża w zakresie prawa małżeńskiego (art. 15), odmienna regulacja prawna dla dzieci pozamałżeńskich, przepis wprowadzający kategorię nieusuwalnych w drodze dyspensy przeszkód zawarcia małżeństwa (art. 12 ust. 2). Krytykowano także wąski zakres autonomii woli wyrażający się w ograniczeniach dopuszczalności wyboru prawa właściwego (art. 7)⁵. Konieczne było również zharmonizowanie prawa prywatnego

³ L. Babiński, *Zarys wykładu prawa międzynarodowego prywatnego. I. Nauki ogólne. Prawo osobowe*, Warszawa 1935, s. 90–92; Z. Fenichel, *Prawo prywatne międzynarodowe i międzydzielnicowe*, Kraków 1928, s. 27–28; K. Przybyłowski, *Prawo prywatne międzynarodowe. Część ogólna*, Lwów 1935, s. 47–48; Z. Radwański [w:] J. Jończyk, T. Malik, M. Pietrzak, Z. Radwański, F. Ryszka, M. Świącicki, S. Włodyka, *Historia państwa i prawa Polski 1918–1939. Część II*, pod red. F. Ryszki, Warszawa 1968, s. 151.

⁴ L. Babiński, *Zarys wykładu...*, s. 91; K. Przybyłowski, *Prawo prywatne...*, s. 62.

⁵ K. Przybyłowski, *Kodyfikacyjne zagadnienia polskiego prawa międzynarodowego prywatnego*, Studia Cywilistyczne, t. V, Kraków 1964, s. 3–4; tenże, *Nowe polskie unormowanie problematyki kolizyjnej prawa prywatnego międzynarodowego*, Studia Cywilistyczne, t. VIII, Kraków

międzynarodowego z nowo wprowadzaną regulacją w zakresie prawa cywilnego i rodzinnego⁶.

Prace nad nową ustawą podjęto już w 1951 r., czego efektem był projekt przygotowany przez K. Przybyłowskiego dla Ministerstwa Sprawiedliwości. W 1954 r. S. Szer opracował nową redakcję tego projektu. Zespół Prawa Międzynarodowego Prywatnego powołanej w 1956 r. Komisji Kodyfikacyjnej uwzględnił w swych pracach treść obu projektów. W listopadzie 1961 r. uchwalono projekt w pierwszym czytaniu, a po uwzględnieniu uwag środowiska prawniczego w styczniu 1963 r. uchwalono projekt w drugim i trzecim czytaniu. Został on przyjęty przez Prezydium Komisji Kodyfikacyjnej w czerwcu 1963 r. i następnie po uwzględnieniu poprawek w kwietniu 1964 r. Pewne zmiany zostały przedstawione przez Ministerstwo Sprawiedliwości i Radę Ministrów, po czym projekt z uzasadnieniem przekazano Sejmowi. W lipcu 1965 r. projekt został przekazany Sejmowi kolejnej kadencji⁷. Ustawa została uchwalona 12 listopada 1965 r. i weszła w życie 1 lipca 1966 r.

Obecnie obowiązująca ustawa opiera się w dużym stopniu na ustawie z 1926 r., co pozwala postawić tezę o ciągłości instytucji polskiego prawa prywatnego międzynarodowego w XX w.

Ustawa z 1965 r. nie jest zbyt obszerna i zawiera tylko 38 artykułów, regulujących problematykę kolizyjnoprawną w sposób bardzo syntetyczny. Przepisy ogólne zawarte są w pierwszym dziale, kolejne działy dotyczą części szczegółowej. Zakres tych norm jest bardzo zbliżony do regulacji z 1926 r., poza przepisem o prawie właściwym dla przedawnienia roszczeń (art. 13 p.p.m.), wprowadzonym dopiero nowym prawem prywatnym międzynarodowym. Nadal podstawowym łącznikiem stosowanym dla osób fizycznych jest łącznik obywatelstwa.

Jednocześnie trzeba pamiętać o elementach nowatorskich ustawy z 1965 r. Daleko idącą zmianę stanowiło usunięcie z ustawy prawo prywatne międzynarodowe przepisów z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Wszystkie przepisy, poza art. 8, dotyczącym prawa obcych, zawierają regulację kolizyjnoprawną. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego znalazły się w części trzeciej (obecnie czwartej) kpc z 1964 r.

Nowe prawo prywatne międzynarodowe zrezygnowało z tych regulacji ustawy z 1926 r., które traktowano jako anachroniczne i nieprzystające do współczesnych warunków. W szczególności nie posługuje się łącznikiem prawa ojczystego męża w zakresie stosunków osobistych i majątkowych między małżonkami oraz łącznikiem prawa ojczystego ojca w zakresie stosunków między rodzicami i dziećmi. Właściwość prawa nie jest różnicowana zależnie od ślubnego bądź nieślubnego pochodzenia dzieci. Poszerzono zakres dopuszczalnego

---

1966, s. 7.

⁶ W. Ludwiczak, *Międzynarodowe prawo prywatne*, Poznań 1996, s. 58.

⁷ K. Przybyłowski, *Kodyfikacyjne zagadnienia...*, s. 4–5; B. Walaszek, M. Sośniak, *Zarys prawa międzynarodowego prywatnego*, Warszawa 1973, s. 45–46.

wyboru prawa właściwego. Nadal przepisy art. 25 §1 p.p.m. i art. 32 p.p.m. przewidują wybór prawa ograniczony koniecznością pozostawania wybranego prawa w związku z rozpatrywanym stosunkiem prawnym. Jednak to znacznie mniej restrykcyjne ograniczenie niż przewidziane w art. 7 ustawy z 1926 r., zakreślające prawo wybrane przez strony pięcioma wyliczonymi w przepisie łącznikami.

Za znaczącą nowość można uznać regulację art. 1 ustawy z 1965 r. Przepis ten w pierwszym paragrafie określa zasięg obowiązywania ustawy. Można zarazem traktować tę formułę jako legalną definicję prawa prywatnego międzynarodowego *sensu stricto*. W drugim paragrafie wprowadzono priorytet umów międzynarodowych w stosunku do krajowej regulacji kolizyjnej.

W ciągu czterdziestu lat swojego obowiązywania prawo prywatne międzynarodowe tylko dwa razy było przedmiotem nowelizacji, w obu przypadkach wymuszonej zmianami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Nowelizacja z 26 maja 1995 r.⁸ dotyczyła art. 22 p.p.m. regulującego właściwość prawa dla przysposobienia, natomiast nowelizacja z 21 maja 1999 r.⁹ poszerzyła o separację zakres art. 18 p.p.m. wskazującego prawo właściwe dla rozwodu.

W ostatnich latach można jednak zaobserwować nagromadzenie czynników wymuszających decyzję o zmianie prawa prywatnego międzynarodowego. Jednym z nich jest trwający od niemal dwudziestu lat proces przemian społeczno-politycznych i gospodarczych. Zjawiskom przejścia do gospodarki rynkowej po 1989 r., integracji europejskiej i w szerszej skali globalizacji towarzyszy gwałtowny rozwój wymiany handlowej o zasięgu międzynarodowym i przepływ kapitału. Osobnym zjawiskiem jest przepływ osób na wielką skalę pomiędzy poszczególnymi państwami. Dotyczy to zarówno migracji o charakterze zarobkowym, jak i ruchu turystycznego. W efekcie wzrasta liczba i praktyczne znaczenie stosunków cywilnoprawnych zawierających element obcy, powiązanych z kilkoma państwami. Wzrasta również stopień komplikacji zagadnień poddanych regulacji kolizyjnoprawnej. Pojawiły się w związku z tym obawy o nieprzystosowanie ustawy z 1965 r. do zupełnie nowych warunków. Dodatkowo akcesja Polski do Unii Europejskiej skłania do uwzględnienia rozwiązań prawnych w zakresie prawa prywatnego międzynarodowego, w szczególności wynikających z konwencji rzymskiej z 19 czerwca 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych.

W doktrynie wskazywano również na wady ustawy z 1965 r., wymagające co najmniej nowelizacji, jeśli nie przyjęcia nowego prawa prywatnego międzynarodowego. Podnoszono w szczególności istnienie luk prawnych, wyrażających się w braku regulacji prawa właściwego dla pełnomocnictwa, ochrony

⁸ Ustawa z dnia 26 maja 1995 r. o zmianie ustawy – kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. nr 83, poz. 417.

⁹ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o zmianie ustawy kodeks rodzinny i opiekuńczy, kodeks cywilny, kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. nr 52, poz. 532.

dóbr osobistych, ochrony własności przemysłowej i intelektualnej, czynności prawnych odnoszących się do stosunków cywilnoprawnych już istniejących (np. przelew wierzytelności). Stawiano również jako zarzut w stosunku do dotychczasowej regulacji zbyt syntetyczne ujęcie przepisów wyrażające się w sformułowaniu norm kolizyjnych o bardzo szerokim zakresie¹⁰. Obecny jest także pogląd przeciwny wprowadzaniu bardziej szczegółowych zakresów norm kolizyjnych, potwierdzający umocowanie w tradycji i ciągłą aktualność syntetycznego ujęcia tych norm¹¹.

Postulowano również konieczność poszerzenia zakresu autonomii woli stron, zarówno poprzez dopuszczenie wyboru prawa właściwego w zakresie innych stosunków niż tylko zobowiązania z czynności prawnych i stosunki pracy, jak i poprzez zniesienie ograniczenia wyboru prawa właściwego¹². W doktrynie wskazuje się także na potrzebę ochrony strony słabszej na gruncie prawa prywatnego międzynarodowego¹³, w szczególności w zakresie stosunków z udziałem konsumentów¹⁴. W związku z regulacją konwencji rzymskiej o prawie właściwym dla zobowiązań umownych postuluje się również wprowadzenie do prawa krajowego regulacji przepisów wymuszających swoje zastosowanie¹⁵.

Prace nad projektem nowej ustawy rozpoczęto w 2002 r. w ramach Zespołu Prawa Prywatnego Międzynarodowego w Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego. Komisja ta w grudniu 2005 r. przyjęła projekt, zmodyfikowany następnie w 2006 r.¹⁶ W niniejszym opracowaniu został wzięty pod uwagę projekt w wersji z 9 października 2006 r.

Porównując rozwiązania przyjęte w ustawie z 1965 r. z nowo projektowaną ustawą, można dostrzec, że z jednej strony projekt wprowadza cały szereg nowych przepisów czy wręcz nowych instytucji. Z drugiej strony projektodawcy nie zrywają z dotychczasową regulacją i nawiązują do tradycji polskiej nauki prawa prywatnego międzynarodowego i do tradycji ustaw zarówno z 1965, jak i 1926 r.

Najpierw wskazane zostaną zasadnicze zmiany, przede wszystkim w przepisach ogólnych, w stosunku do aktualnego stanu prawnego. Następnie będą

¹⁰ M. Pazdan, *O potrzebie reformy polskiego prawa prywatnego międzynarodowego i niektórych proponowanych rozwiązaniach*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2000, z. 3, s. 502.

¹¹ W. Popiołek, *Zobowiązania umowne w prawie prywatnym międzynarodowym. Uwagi de lege ferenda*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2000, z. 3, s. 637.

¹² M. Pazdan, *O potrzebie...*, s. 503 i s. 526–527; J. Skąpski, *Autonomia woli w prawie międzynarodowym prywatnym w zakresie zobowiązań z umów*, Kraków 1964, s. 173.

¹³ M. Pazdan, *O potrzebie...*, s. 504.

¹⁴ A. Kozakiewicz, W. Kurowski, *Co dalej z kodyfikacją prawa prywatnego międzynarodowego w Polsce?*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2003, z. 4, s. 932.

¹⁵ B. Fuchs, *Przepisy wymuszające swoją właściwość w przyszłej kodyfikacji prawa prywatnego międzynarodowego*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2000, z. 3, s. 675–677; M. Mataczyński, *Przepisy wymuszające swoje zastosowanie w prawie prywatnym międzynarodowym*, *Zakamycze* 2005, s. 149–155; W. Popiołek, *Zobowiązania umowne...*, s. 628.

¹⁶ Uzasadnienie do projektu ustawy Prawo prywatne międzynarodowe, s. 3.

przedstawione te instytucje projektowanej ustawy, które stanowią kontynuację obecnych rozwiązań. W ten sposób możliwe będzie wykazanie, iż nawet głębokie zmiany w prawie, traktowane do pewnego stopnia jako przejaw rozwoju, czy też postępu, nie muszą oznaczać przekreślenia dotychczasowej tradycji.

Jedną ze sfer poddanych daleko idącym zmianom jest autonomia woli stron, wyrażająca się w możliwości dokonania wyboru prawa właściwego. Zwraca uwagę znaczne poszerzenie zakresu tej autonomii, jak również wprowadzenie w przepisach ogólnych artykułu 4 odnoszącego się do tych kwestii. W ustawie z 1965 r. funkcjonuje jedynie regulacja części szczegółowej dopuszczająca ograniczony wybór prawa w zobowiązaniach z czynności prawnych i w zakresie stosunków pracy.

Przepis artykułu 4 projektu zezwala zarówno na wyraźny wybór prawa, jak i wybór dorozumiany (wynikający z okoliczności sprawy); do tej pory przepisy nie dokonywały tego rozróżnienia, co mogłoby skłaniać do wniosku o niedopuszczalności przyjęcia dorozumianego wyboru prawa¹⁷. Przepisy części ogólnej, a także te przepisy części szczegółowej, które przewidują wybór prawa, nie wprowadzają ograniczenia w postaci związku wybranego prawa z danym stosunkiem prawnym, co wskazuje jednoznacznie na dopuszczalność nieograniczonego wyboru prawa. Poszerzono również zakres spraw, w których wola stron decyduje o właściwości prawa. Wybór prawa jest dopuszczalny w zakresie pełnomocnictwa (art. 20 §1 projektu), dla zobowiązań ze zdarzeń niebędących czynnościami prawnymi (art. 25 §5 i art. 29 §4 projektu), zobowiązań wynikających z czynności prawnych (poprzez odesłanie w art. 30 §1 projektu do konwencji rzymskiej z 1980 r.), umowy o arbitraż (art. 37 §1 projektu), dla stosunków majątkowych między małżonkami (art. 50 §1 projektu) i dla spraw spadkowych (art. 58 §1 projektu; jedynie ten przepis ogranicza możliwość wybrania prawa przez spadkodawcę w rozrządzeniu ostatniej woli do prawa ojczystego, prawa miejsca zamieszkania albo prawa miejsca zwykłego pobytu).

Warto również zwrócić uwagę na przepis art. 6 projektu stanowiący, że „prawo właściwe stosowane na podstawie przepisów ustawy obejmuje także normy publicznoprawne, które według tego prawa znajdują zastosowanie do danego stosunku”. Tym samym na prawo właściwe wskazane przez normę kolizyjną składają się wszelkie normy prawne regulujące dany stosunek prawny, zarówno normy prawa prywatnego, jak i prawa publicznego. W ten sposób rozstrzygnięta została kwestia do tej pory nieuregulowana i wywołująca spory w doktrynie. Było bowiem prezentowane również stanowisko, zgodnie z którym wskazanie prawa właściwego odnosi się jedynie do przepisów opartych na cywilnoprawnej metodzie regulacji.

Za jedną z najdonioślejszych nowości w projekcie prawa prywatnego międzynarodowego można uznać wprowadzenie koncepcji tzw. przepisów wymu-

¹⁷ W doktrynie dominuje pogląd zezwalający na gruncie art. 25 §1 ustawy z 1965 r. także na dorozumiany wybór prawa właściwego, zob. np. W. Ludwiczak, *Międzynarodowe prawo prywatne*, Poznań 1996, s. 248; M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2003, s. 129.

szających swoje zastosowanie (przepisów koniecznego zastosowania). Koncepcja ta funkcjonuje w doktrynie europejskiej co najmniej od czterdziestu lat i znalazła swoje odzwierciedlenie w art. 7 konwencji rzymskiej z 1980 r. Nie zagłębiając się w spory odnośnie znaczenia tego pojęcia, przepisy wymuszające swoje zastosowanie można określić jako przepisy imperatywne, które według prawa państwa, z którego pochodzą są stosowane niezależnie od tego, jakie prawo jest wyznaczone przez normę kolizyjną¹⁸. Ustawa z 1965 r. nie zawierała regulacji dotyczącej tych przepisów. Projekt w art. 9 zezwala na zastosowanie polskich i uwzględnienie obcych przepisów koniecznego zastosowania. Jednocześnie wskazane zostały kryteria ich wyróżnienia poprzez przyjęcie w pierwszym paragrafie w odniesieniu do krajowych przepisów, że są to „normy, z których treści lub celów w sposób niewątpliwy wynika, że regulują one podlegający ocenie stosunek bez względu na to, jakiemu prawu on podlega”. Tym samym ocena, że dany przepis prawa krajowego stosowany jest niezależnie od wskazania prawa właściwego (a więc jest przepisem wymuszającym swoje zastosowanie) dokonywana będzie ze względu na treść tego przepisu – wyraźnie przewidującego takie jego zastosowanie, bądź ze względu na cel tego przepisu, którego osiągnięcie byłoby niemożliwe przy dopuszczeniu stosowania obcego właściwego prawa w danej materii.

Zupełnie nową regulację stanowi również przepis art. 11 §1 projektu wprowadzający *expressis verbis* zasadę brania przez sąd pod rozważę z urzędu okoliczności decydujących o właściwości prawa oraz stosowania przez sąd polski z urzędu norm prawa prywatnego międzynarodowego i norm prawa wskazanego przez nie jako właściwe (a więc także prawa obcego). Należy jednocześnie zwrócić uwagę, że istnienie tej reguły, mimo braku odpowiedniego przepisu, nie było do tej pory w polskiej nauce kwestionowane. Obecność elementu obcego w stanie faktycznym stosunku cywilnoprawnego rodzi po stronie sądu obowiązek zastosowania normy kolizyjnej prawa prywatnego międzynarodowego w celu rozstrzygnięcia kolizji praw oraz obowiązek zastosowania prawa właściwego.

W przepisie art. 2 §1 projektu zrezygnowano z uprzywilejowania obywatelstwa polskiego w przypadku wielorakiego obywatelstwa, przewidując właściwość jako prawa ojczystego prawa tego państwa, z którym osoba „jest najściślej związana”. Nie przewiduje się, obecnego na gruncie art. 2 p.p.m., wyróżnienia sytuacji, w których wśród wielu obywatelstw danej osoby jest także obywatelstwo polskie.

Przepis art. 5 projektu regulujący odesłanie dopuszcza, podobnie jak ustawa z 1965 r., zarówno odesłanie zwrotne, jak i odesłanie dalsze. W obu wypadkach ograniczono jednak przypadki, w których odesłanie jest respektowane. Dopuszczalność odesłania dalszego ograniczono do odesłania przyjętego¹⁹, to jest do sytuacji, gdy prawo, do którego odesłała norma kolizyjna prawa właściwego, uznaje się za właściwe do oceny danego stosunku prawnego. Na podstawie art. 5 §3 projektu niedopuszczalne jest każde odesłanie ze względu na określony

¹⁸ P. Mayer, *Lois de police*, Répertoire Dalloz de droit international 1998, s. 2.

¹⁹ *Uzasadnienie...*, s. 8.

łącznik (wybór prawa), przedmiot (forma czynności prawnej i papiery wartościowe) oraz źródło prawa zawierające normę kolizyjną (umowa międzynarodowa i akty prawne Unii Europejskiej).

Kolejne *novum* stanowi art. 7 projektu, przewidujący stosowanie przepisów prawa właściwego zawierających domniemania prawne lub inne reguły określające ciężar dowodu. W ocenie projektodawców ułatwi to stosowanie prawa właściwego i zwiększy szansę na osiągnięcie międzynarodowej harmonii rozstrzygnięć²⁰.

Ze względu na dostrzeganą przez przedstawicieli doktryny lukę w dotychczasowej regulacji, w części szczegółowej projektu wprowadzono przepisy wskazujące prawo właściwe m.in. dla ubezwłasnowolnienia, dóbr osobistych, pełnomocnictwa, istnienia czynności prawnej, przelewu wierzytelności, potrącenia, umowy o arbitraż, roszczeń rewidacyjnych w odniesieniu do dóbr kultury, praw własności intelektualnej. Można sformułować wniosek o znacznie większej szczegółowości norm kolizyjnych, w porównaniu z syntetyczną regulacją obowiązującego prawa prywatnego międzynarodowego. Nowością jest również wprowadzanie do ustawy nowego łącznika w postaci miejsca zwykłego pobytu.

W projekcie zabrakło odpowiednika art. 1 §2 p.p.m. statuującego priorytet umów międzynarodowych. Z drugiej strony ustawodawca zastosował nową technikę legislacyjną w postaci wskazywania prawa właściwego dla niektórych zagadnień poprzez odsyłanie do umów międzynarodowych. Dotyczy to prawa właściwego dla pozaumownej odpowiedzialności cywilnej wynikającej z wypadków drogowych, dla zobowiązań umownych, dla obowiązków alimentacyjnych, dla formy testamentu.

Przepis art. 61 projektu w razie braku wskazania prawa właściwego przez normy kolizyjne polskiego prawa, umów międzynarodowych i Unii Europejskiej nakazuje stosowanie prawa państwa, z którym rozważany stosunek jest najściślej związany. Celem autorów projektu była likwidacja za pomocą tej regulacji luk w prawie prywatnym międzynarodowym²¹.

Projektowana ustawa uchyla część norm kolizyjnych zawartych w ustawach szczególnych, to jest w prawie lotniczym, kodeksie morskim, ustawie o pracy na morskich statkach handlowych i kodeksie pracy. Przepisy te częściowo zostaną zastąpione regulacją prawa prywatnego międzynarodowego.

Mimo daleko idących zmian niewątpliwie jest jednocześnie, że projekt w pewnym stopniu opiera się na założeniach przyjętych przez twórców ustawy z 1965 r., a częściowo także z 1926 r. Wskazać można w szczególności posługiwanie się przez projekt (podobnie jak to miało miejsce na gruncie obu ustaw o prawie prywatnym międzynarodowym) tak zwanymi zupełnymi normami kolizyjnymi, wskazującymi prawo właściwe niezależnie czy jest to prawo własne, czy prawo obce. Do rzadkości należą jednostronne normy, ograniczające się do wskazania właściwości prawa polskiego.

²⁰ *Uzasadnienie...*, s. 9.

²¹ *Uzasadnienie...*, s. 17.

Już od ustawy z 1926 r. dominującym łącznikiem dla osób fizycznych był łącznik obywatelstwa. Również w projekcie zachowano jego dominację. W niemal niezmienionej postaci zachowano takie instytucje części ogólnej, jak klauzula porządku publicznego i niejednolitość prawa właściwego.

Należy zwrócić uwagę na bardzo zbliżone do ustawy z 1965 r. określenie w projekcie zasięgu obowiązywania prawa prywatnego międzynarodowego. Przepis artykułu 1 projektu stanowi, że ustawa ta „określa prawo właściwe dla stosunków z zakresu prawa prywatnego powiązanych z więcej niż jednym państwem”. Mimo odmiennego sformułowania przepisu w zasadzie odpowiada on regulacji artykułu 1 ustawy z 1965 r., odnoszącej swoje przepisy do międzynarodowych stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy. Wydaje się, że stosunek międzynarodowy to stosunek powiązany z więcej niż jednym państwem (czy też zgodnie z doktrynalnym określeniem – stosunek zawierający element obcy).

Podsumowując można stwierdzić, że projekt prawa prywatnego międzynarodowego przewiduje daleko idące zmiany w stosunku do dotychczas obowiązującej regulacji, wprowadzając nowe instytucje uwzględniające w koniecznym zakresie potrzeby zmieniającego się obrotu międzynarodowego. Jednocześnie zachowano wiele rozwiązań zakorzenionych w tradycji polskiej nauki prawa prywatnego międzynarodowego. Tym samym zachowano w podstawowym stopniu konieczną równowagę między postępem a tradycją²².

TRADITION VS. PROGRESS IN AMENDING PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Summary. A draft of a new Polish Private International Law was accepted in 2005 and modified in 2006 within the framework of Commission on Civil Law Codification. The main objective of the article is to indicate to which extent the draft is based on the tradition (1926 and 1965 Private International Law) and to which extent is based on innovative regulations. This draft introduces far-reaching changes, such as mandatory rules or extension of the scope of freedom of the parties' will, in comparison with 1965 Private International Law currently in force. However many deep-rooted to Polish science of private international law institutions were preserved, for example determination of applicable law on the grounds of nationality. Thus the necessary balance between the progress and the tradition was kept.

Key words: private international law, applicable law, amending of a law, mandatory rules, freedom of the parties' will

---

²² Zob. także: R. Tokarczyk (red.), *Tradycja i postępowanie w prawie: zbiór rozpraw*, Lublin 1983; na temat relacji tradycji i postępu w prawie francuskim: G. Bolard, *Nowy francuski kodeks postępowania cywilnego* [w:] *Wielka Encyklopedia Prawa*, red. E. Smoktunowicz, red. Działu Postępowanie cywilne M. Sawczuk, Białystok–Warszawa 2000; tenże: *Prawo pozytywne a wartości chrześcijańskie we współczesnej Francji*.